

Hľadajúci stratených

Jan Malý

SPOLOK
SVÄTÉHO VOJTECHA
TRNAVA 2025

OBSAH

Hľadajúci stratených /9

Poznámka autora /90

Základné životné údaje Jozefa Čárskeho /91

2020

Obchádzať Prešov znamená byť už prakticky v Košiciach. Do cieľa zostávalo posledných sotva dvadsať minút cesty. Ján vedel, že hneď ako stará diaľnica vystúpi na úbočie lesnatého kopca, odkiaľ vedie odbočka ku krematóriu, na vzdialenom obzore sa objaví najskôr dym, potom komplex železiarní, z ktorých ten dym vychádza. A keď cesta začne klesať, konečne sa ukáže aj mesto. Uprostred vynikajú veže gotickej katedrály – jedna vyššia, druhá nikdy nedokončená –, v strede pretiahnutého námestia uličného typu. Za bývalými hradbami obklopujú staré mesto štvrte z obdobia prvej Československej republiky. Tie sú zase obopnuté novodobou hradbou panelových sídlisk z druhej polovice dvadsiateho storočia, za ktorými sa rozprestierajú najnovšie štvrte súčasnej výstavby. Aké typické pre takmer akékoľvek mesto v Československu. Stále tento výraz používal, aj keď už viac ako štvrtstoročie išlo o dva štáty. Jemu sa ale aj kvôli rodinnému pôvodu zdal jednoslovný výraz akýsi výstižnejší. Zase cítil rovnakú slabú nervozitu, ako keď pred pár rokmi prichádzal po prvý raz. *Košice. Kassa. Cassovia*. Ten názov preňho predstavoval tajomstvo, už odkedy si naň bol schopný z detstva spomenúť. Ešte viac sa prehĺbilo, keď sa neskôr v prvej triede naučil čítať. Teraz – už po koľký raz? – ležalo mesto opäť pred ním.

Rozhodol sa, že príjazd do mesta oddialí. Aspoň o desať minút. „Je tu posledné odpočívadlo, Veľký Šariš.“ Manželka a syn si objednali kávu so sebou, staršia dcéra ako obvykle nič. Ani najmladšia svojím výberom čerešňovej koly nesklamala. „Tak poďme, strýko nás už čaká.“

* * *

V centre Košíc vedel, kde zaparkovať. Vždy nechával auto v podzemí obchodného centra na okraji starého mesta. Potom stačilo už len vyjsť po eskalátoroch do nákupnej pasáže (vybavila sa mu chuť langošov – vždy si ich chodieval kupovať do stánkov, ktoré v čase Adventu, keď do Košíc pravidelne jazdil na veľtrh, stávali pred hlavným vstupom do galérie), prejsť cez električkovú trať na Námestí osloboditeľov a pri hoteli Hilton zahnúť doprava na Hlavné námestie. Dóm svätej Alžbety nešlo prehliadnuť. „Viete,“ obrátil sa k manželke a deťom, „v strýkovom živote,“ hovoril o Jozefovi ako o strýkovi, aj keď v skutočnosti išlo o jeho praprastrýka, „v strýkovom živote sa zrkadlia dejiny strednej Európy konca devätnásteho a dvoch tretín dvadsiateho storočia. Teraz uvidíme pamätnú dosku, ktorú má na budove arcibiskupstvo, a katedrálu, kde viac ako tridsať rokov slúžil, a jeho nádherný mramorový náhrobok v bočnej kaplnke. Jeho život by poslužil ako námet na román.“

1886

„Svätá Mária, Matka Božia, pros za nás hriešnych teraz i v hodinu smrti našej...“ Márii medzi dvomi prstami pomaly prekľávali guľôčky dreveného ruženca. Bol to dar od maminky Magdalény, dala jej ho pred pár rokmi k birmovaniu. Ona ho dostala pred mnohými rokmi, keď sa tiež pripravovala k tejto sviatosti. Každý rok Mária chodievala so svojimi rodičmi na púť na Velehrad. Odvtedy, čo Svätý Otec preniesol sviatok vierozvestov pre slovanské krajiny na 5. júla, pútnici z oboch brehov Moravy – moravského aj slovenského – z Lužice a iných dedín v okolí Hodonína, rovnako ako z Kopčian, Holíča, Gbiel a ďalších záhorských obcí, vždy vytvorili procesiu k slávnosti svätých Cyrila a Metoda. A tu, na staroslávnom

Velehrade, jej ho pred birmovaním maminka slávnostne odovzdala pred hlavným oltárom baziliky. „... plod života tvojho Ježiš, ktorého si, Panna, v Betleheme porodila...“ ‘Hoci by sa mohlo zdať, že nepočuteľne sa pohybujúce pery len mechanicky opakujú slová ružencových Zdravasov, Mária si bola vedomá slov, ktoré vyslovovala viac srdcom a vôľou než slovami. Aký iný ruženec než radostný, a zvlášť tretie tajomstvo, sa modliť v tejto chvíli? Vo chvíli, keď očakáva príchod svojho prvorodeného dieťaťa na svet? Syna? Ako nebeská Matka Mária. Hoci to ešte nemohla vedieť, srdce jej napovedalo. Bude to syn. A ani jeho životná cesta nebude jednoduchá. Veď sa narodí na vidieku, v jednoduchom príbytku v Gbeloch, na rozhraní predlitavskej a zalitavskej časti habsburskej monarchie, v dobe, keď maďarizačné snahy po rakúsko-uhorskom vyrovnaní nemajú žiadne zábrany. Jeho životná cesta však bude už od počiatku vedená Pánom, tak nepochopiteľná pre ľudské uvažovanie, aj to jej napovedalo srdce. Veď jej syn je vymodlené dieťa: s Jánom sú spolu už šesť rokov, no až teraz očakávajú prvý prírastok do rodiny. Koľkokrát za tie roky putovala Mária do Šaštína k Sedembolestnej, aby si vyprosila potomka... ‘Mária, Matka naša najmilšia, zverujem naše dieťa pod tvoju materskú ochranu. Nech je vždy poslušné voči Božím plánom tak, ako si to dokázala ty.’ Pojem o čase stratila už dávno. Je ešte noc? Alebo už deň? Alebo už zase noc? Prvý pôrod nebýva z tých najrýchlejších. Ale Mária je mladá, zdravá, vonku už pominula zima, je krásny májový deň. Aj pôrodná babica je presvedčená, že všetko bude v poriadku. A to zatiaľ netuší, že ešte ďalších 13 detí privedie Mária svojmu manželovi Jánovi na svet... ‘Zdravas, Mária, milosti plná, Pán s tebou...’ Nepamätala si už, koľkokrát jej prešiel ruženec cez ruky, než sa v miestnosti ozval plač. Hlas práve narodeného syna, prvorodeného dieťaťa. „Kde je Ján? Už mu niekto

povedal tú radostnú správu?“ Vzrušené hlasy žien sa ozývali v miestnosti, ale Mária ich možno ani nevnímala. „Ďakujem ti, Mária, za tvoj príhovor.“

* * *

„Bude sa volať Jozef – aspoň bude mať v nebi veľkého patróna.“ Obaja rodičia mali v tom, aké meno dajú svojmu prvorodenému, jasno. Žiadne hádky, žiadne polemiky, žiadne váhanie o tom, keď o niekoľko dní niesli syna do gbelského Kostola svätého Michala, archanjela, na krst. Určite neboli sami, kto bol naplnený pýchou a zároveň vďačnosťou. Márii ni rodičia, ktorým sa síce narodilo viacero detí, ale len ona jediná sa dožila dospelosti, videli v dieťati pokračovanie rodu. Magdaléna sa už tešila na úlohu babičky, ktorú si v nasledujúcich rokoch mala užiť do sýtosti. O čo menej vychovala vlastných detí, o to viac sa bude venovať vnúčatám, Máriiným deťom. A dedko Michal, ktorému rodičia dali pred rokmi meno po patrónovi tunajšieho kostola? Možno to bol práve on, po kom Jozef zdedí inteligenciu, um a nadanie. Hoci to bol jednoduchý poľnohospodár zo Záhoria, predsa si už od mladosti získal v rodnej obci úctu a bol v nej uznávanou autoritou. Nikdy síce nenavštevoval žiadne vyššie školy, ale vďaka svojej prirodzenej inteligencii si zapamätal asi všetko, čo kedy prečítal. A nielen zapamätal – dokázal svoje vedomosti prístupným spôsobom sprostredkovať ostatným. Turcké vojny, Francúzska revolúcia, Napoleon... rozprávanie Michala Kokeša o dávnych časoch bolo v Gbeloch vychýrené. Avšak nielen hovoreným slovom vynikal medzi svojimi spoluobčanmi. Ak chcel niekto napísať nejakú písomnosť, na úprave ktorej mu obzvlášť záležalo, potom jeho kroky viedli ku Kokešovcom. Bol to práve Michal, kto potom krásnym písmom taký list napísal. Nemusíme pochybovať o tom, že

v novo pokrstenom, v svojom prvorodenom vnukovi Jozefovi Čárskom, videl pokračovanie toho najlepšieho, čo v živote od Pána obdržal.

1892 – 1897

„Tak deti, zopakujeme si sčítanie čísel do desať. Kto mi povie, koľko je päť plus tri?“ Medzi žiakmi prvej triedy sa zdvihol les rúk.

Učiteľ vyvolá dievčatko s vrkočmi, ktorého vlasy majú farbu zrelého obilia.

„Prosím, osem,“ odpovedá po chvíli premýšľania dievčatko.

„Správne,“ pochválil dievča kantor. „A koľko je štyri plus päť?“ Príklady nasledujú jeden za druhým, na každý z nich deti nájdu – niekedy rýchlejšie a inokedy po dlhšom počítaní – správnu odpoveď. Anton Pavlovič, učiteľ gbelskej ľudovej školy, mohol mať zo svojich zverencov radosť. Vždy, keď pozoroval, s akou sústredenosťou sa detské tváre venujú riešeniu úloh, ktoré im zadával, naplňal ho optimizmus. Vari je možné, aby národ, z ktorého tieto nadšené a poznaniachťivé duše vzišli, zanikol? Aby sa utopil v okolitom maďarskom a nemeckom mori, ktorému už tisíc rokov úspešne čelí? A to práve teraz, v tejto modernej dobe, v čase vedeckých objavov a novín, v čase pary a nastupujúcej elektriny, v čase, keď vo vyspelých krajinách vzniká občianska spoločnosť? V storočí, v ktorom sa slovenský národ skutočne prebudil, dal o sebe vedieť, kodifikoval vlastný spisovný jazyk, založil Maticu slovenskú a prvé tri gymnáziá? Nie, tieto deti predstavovali jeho budúcnosť. A ak dá Boh, dožijú sa čias, keď nikto z nich nebude musieť tajiť svoj pôvod. Aj tak si však Anton Pavlovič bol vedomý, čo sa od neho ako od učiteľa zalitavskej časti Rakúsko-uhorskej monarchie očakáva. Na ľudových školách

ešte maďarské úrady trpia výučbu v slovenčine, ale slovenské gymnáziá sú už však takmer dvadsať rokov zrušené, rovnako aj Matica slovenská. V ľudových školách sa má hlavný dôraz klásť na vyučovanie maďarčiny, a to aj na úkor ostatných predmetov. A tak, aby splnil všetky povinnosti, zadáva žiakom ďalšiu prácu: „A teraz si, deti, zopakujeme počítanie do desať v maďarčine.“ Zbor detských hlasov spustí: „Egy, kettő, három...“

* * *

„Dedo, dnes sme sa v škole učili sčítavanie do desať,“ hlásil šesťročný Jozef dedkovi Michalovi, keď chvíľku pred večerou sedeli spolu na lavici.

„Naozaj? Tak to rád počujem. A ako ti to počítanie išlo?“

„Neurobil som žiadnu chybu.“

„Výborne, chlapče, len tak pokračuj aj naďalej.“

„Dedo?“ ozval sa po chvíli opäť detský hlas.

„Čo je, Jožko?“

„Prečo sa musíme učiť aj po maďarsky? Prečo nestačí po slovensky, tak, ako hovoríme doma?“

Úprimný detský pohľad spočinul na ústach Michala Kokeša. Čo mám len chlapcovi povedať? Ako mu vysvetliť bolesť, ktorá trápi každého, komu len trochu leží na srdci osud národa?

„Vieš, chlapče,“ starý muž starostlivo váži slová, „učiť sa cudzí jazyk, na tom nie je nič zlé. Naopak, znalosť iných jazykov ti umožní prístup k omnoho väčšiemu počtu ľudí než keby si hovoril len po slovensky, umožní ti získať oveľa viac vedomostí a informácií. Pokiaľ to teda bude iba trochu možné, snaž sa naučiť aj ďalšie jazyky, nebráň sa poznaniu. Raz to v živote oceniš.“ Michal urobil krátku pauzu, aby sústredil myšlienky na to ďalšie, čo chcel chlapcovi povedať. „Vždy maj ale na pamäti, z akého národa si vzišiel, kde je tvoj do-

mov a ktorý jazyk je tvoj rodný. Nikto z nás nevie, kam ho život zavedie, či zostane celý život v Gbeloch alebo odíde – do Viedne, do Ameriky, alebo kamkoľvek inam. Ale nech už budeš robiť v živote čokoľvek, nikdy nezabudni svoju rodnú reč, nikdy sa nehanbi za to, že si Slovák.“

Chlapec ticho hľadel na dedka, na tvár, v ktorej vráskach sa zračilo všetko, čo v živote prežil. Videl azda starý muž do budúcnosti? Cítil, k akému povolaniu si Božia prozretelnosť Jozefa vybrala? Jožko si zaumienil, že si dedove slová vezme k srdcu.

O pár desaťročí neskôr sa k nim ešte mnohokrát vrátil. „Raz to v živote oceniš,“ opakoval si ako zrelý muž, zatiaľ čo sa dennodenne presviedčal o tom, že biskup v Košiciach musí byť schopný dohovoriť sa nielen po slovensky a maďarsky, ale prinajmenšom aj po nemecky, rusínsky a rómsky.

* * *

V to nedeľné ráno bola obloha ako vymetená. Jasnomodré nebo, na ktorom sa len sem-tam pomaly pohyboval čistý biely obláčik. Keď včera večer zaľahla rodina do postele, nikto neveril tomu, že by do rána prestal dážď. Ale možno aj príroda vedela, aký slávnostný deň Jozefa čaká, a tak mu pripravila toto prekvapenie. V deň prvého svätého prijímania musí byť všade čisto, nielen v srdci, v dome a na dvore, aj obloha a celé nebo sa dnes radujú spolu s ním a jeho najbližšími. Nad Malými Karpatmi vychádzalo májové slnko. Z lesov v okolí mesta ešte bolo počuť dažďové kvapky padajúce zo stromov na zem, dosiaľ vlhkú z jari, ale vtáky už spustili spev na chválu Najvyššieho. Na lúkach rozkvitli tie najkrajšie májové kvety, ktorými dnes bude ozdobený celý kostol. Na prvé sväté prijímanie sa celá trieda ľudovej školy svedomito pripravovala celý rok. Dievčatá aj chlapci si dnes

POZNÁMKA AUTORA

Priblížiť čitateľom literárnym spôsobom skutočne žijúcu historickú osobnosť nie je jednoduchá úloha. Autor musí zvoliť taký spôsob rozprávania, aby sa dielo nestalo iba suchým výpočtom udalostí, niečím ako stručná biografía, a zároveň aby sa nestratila historická podstata príbehu, aby sa rozprávanie neodchýlilo od skutočnosti a nestalo sa len výplodom autorovej fantázie.

Životný príbeh Jozefa Čárskeho a dobré dielo, ktoré po ňom ostalo, som sa preto rozhodol predstaviť na niektorých udalostiach najdôležitejších životných mílnikov, ktoré počas takmer 76 rokov jeho života nastali, a orámcovať ich vlastným vnímaním tejto osobnosti, keďže mám tú česť pochádzať z rodu Čárskych. Historický kontext opísaný v knihe, všetky spomenuté miesta, školy aj duchovné úrady, rovnako ako ich časové zaradenie, zodpovedajú skutočnosti. Tak isto všetky postavy, ktoré v knihe majú meno, zodpovedajú reálnym osobám, ktoré boli pre život Jozefa Čárskeho určujúce alebo sa s nimi v živote stretol. Dialógy, ktoré postavy medzi sebou vedú, sú, prirodzene, domyslené, vo svojej podstate však vyjadrujú historickú skutočnosť. Vymyslené sú taktiež ostatné nepomenované postavy v knihe.

Pokiaľ sa vďaka tejto knihe dostane životný príbeh Jozefa Čárskeho do širšieho povedomia verejnosti, budem veľmi rád. V takom prípade splní kniha účel, s ktorým bola napísaná.

Zlín február 2023

ZÁKLADNÉ ŽIVOTNÉ ÚDAJE JOZEFA ČÁRSKEHO

- 9. mája 1886 narodený v Gbeloch
- 1897 – 1901 štúdium na nižšom gymnáziu v Skalici
- 1901 – 1903 štúdium prvých dvoch rokov na vyššom gymnáziu v Bratislave
- 1903 – 1905 štúdium druhých dvoch tried na vyššom gymnáziu v Ostrihome
- 1905 začiatok štúdia teológie vo Viedni
- 20. apríla 1906 vylúčenie zo seminára
- 1906 – 1909 štúdium teológie v Innsbrucku
- 26. júla 1909 vysvätený za kňaza
- 1909 – 1911 kaplán v Monoku
- 1911 – 1915 kaplán v Košiciach
- 1915 – 1923 farár v Širokom
- 1923 rektor stredoškolského konviktu a profesor teológie v košickom seminári
- 30. marca 1925 vymenovaný za biskupa a administrátora Rožňavskej diecézy
- 14. júna 1925 vysvätený na biskupa
- 12. novembra 1925 vymenovaný za administrátora Košickej diecézy
- 6. decembra 1925 ujíma sa riadenia Košickej diecézy
- 1939 – 1945 administrátor slovenských častí Košickej, Rožňavskej a Satumarskej diecézy na území Slovenska
- 23. februára 1946 vymenovaný za administrátora Košickej diecézy
- 8. mája 1946 apoštolský administrátor Košickej diecézy s právomocou sídelného biskupa
- 11. marca 1962 zomiera v Košiciach
- 15. marca 1962 pochovaný v krypte Dómu svätej Alžbety

JAN MALÝ
HĽADAJÚCI STRATENÝCH

Vydal Spolok sv. Vojtecha – Vojtech, spol. s r. o.,

Trnava 2025, ako svoju 4 503. publikáciu

Edícia *Skutočný príbeh*, 2. zväzok

Prvé vydanie

Z českého originálu *Hledající ztracených*

preložila Lenka Bebjaková

Zodpovedná redaktorka Martina Grochálová

Jazyková úprava Edita Príhodová

Grafická koncepcia Pergamen

Technický redaktor Peter Valach

Ilustrácie Juraj Martiška

Tlač Finidr, Český Těšín

www.ssv.sk, eVojtech.sk

objednávky: 033/590 77 18

objednavky@ssv.sk

Členská zľava 15 % platí v obchodnej sieti SSV.

ISBN 978-80-8161-651-8